

УДК 37.011.3

[https://doi.org/10.52058/2786-4952-2022-2\(7\)-646-658](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2022-2(7)-646-658)

Толочко Світлана Вікторівна доктор педагогічних наук, доцент, головний науковий співробітник лабораторії позашкільної освіти Інституту проблем виховання, Національна академія педагогічних наук України, вул. М. Берлінського, 9, м. Київ, 04060, тел.: (044) 455-53-38, <https://orcid.org/0000-0002-9262-2311>

ФАСИЛІТАЦІЯ ЯК ПРОЦЕС ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬО-НАУКОВОГО ПРОСТОРУ З ІНДИВІДУАЛЬНОГО РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ

Анотація. У статті проаналізовано та виокремлено основні підходи до формулювання, визначення й розвитку науково-методичної компетентності за класифікаційними ознаками професіограм викладачів у післядипломній педагогічній освіті, зокрема фасилітаторів, концептуалізовано принципи, підходи і технології їхньої підготовки зі сформованою компетентністю синергізму становлення і розвитку. Визначено понятійно-категоріальний апарат дослідження «фасилітатор», «ефект аудиторії», «процесинг», «перетворювальний процесинг», «фасилітація». Сформульовано дефініцію поняття «професійна науково-методична компетентність фасилітатора», яка нами розглядається як інтегральна характеристика, що включає професійну організацію процесу групової роботи, спрямованої на особистий розвиток задля зосередження уваги слухачів, активного спілкування, продуктивного викладення проблеми, самостійно пошуку й віднайдення рішення, підсумовування та аргументації за допомогою переконливих доказів, виховування ціннісного ставлення до людей, довкілля, національної культури із використанням гуманістичної, діалогічної, суб'єкт-суб'єктної комунікації; володіє беззаперечним прийманням, усвідомленням та увагою; розумінням; співпереживанням та співчуттям; довірою до природних здібностей особистості, позитивною установкою на діяльність; заохоченням оптимізму здобувача освіти; має вміння усвідомлювати потенційний вплив цінностей на роботу зі споживачем освітніх послуг; здатності діяти відповідно до особистих і професійних цінностей, підходити до ситуації без упереджень та з позитивним ставленням, змінювати поведінку, стиль залежно від запитів і потреб групи та розвинені компетентності (організаційно-управлінську, організаційно-методичну, методологічну, психологічну, мовно-комунікативну, інтелектуально-емоційну, прогностично-моделюючу, критичного мислення, моніторингово-експертну, морально-етичну, гуманітарну, світоглядну, мультикультурну); професійну сформованість усебічного та об'єктивного сприйняття здобувача освіти як партнера, породження в ньому довіри,

співпереживання у спільній діяльності, передбачення та недопущення конфліктів; відповідальність за вплив особистісних особливостей і специфіки ситуації на розкриття учасників групи для спільного створення нових ідей, продуктів, розвитку проєктів та досягнення мети. Розроблено професіограму фасилітатора в післядипломній педагогічній освіті з характеристикою особливостей професійної підготовки, концептуалізацією системних якостей, знань, умінь, здатностей, сформованості, готовності, відповідальності і відповідності. Актуалізовано науково-методичні інструменти для визначення ключових цінностей, функцій, видів фасилітації в освіті, технік та провідних ролей. Проаналізовано й виокремлено види компетентностей, очікувані результати та можливості реалізації фасилітації в освіті.

Ключові слова: фасилітатор, освіта, науково-методична компетентність, післядипломна педагогічна освіта.

Tolochko Svitlana Viktorivna Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor, chief researcher of the laboratory of extracurricular education Institute of Problems on Education of the NAES of Ukraine, M. Berlinsky St., 9, Kyiv, 04060, tel.: (044) 455-53-38, <https://orcid.org/0000-0002-9262-2311>

FACILITATION AS A PROCESS OF ORGANIZATION OF EDUCATIONAL AND SCIENTIFIC SPACE ON PERSONALITY'S INDIVIDUAL DEVELOPMENT

Abstract. The article analyzes and highlights main approaches to formulation, definition and development of scientific and methodological competence according to the classificational characteristics of teachers' profессиograms in postgraduate pedagogical education, including facilitators, conceptualizes principles, approaches and technologies of their training. Conceptual and categorical apparatus of the research "facilitator", "audience effect", "processing", "transformative processing", "facilitation" is determined. Definition of the concept of "facilitator's professional scientific and methodological competence" is formulated, which we consider as an integral characteristic that includes professional organization of group work aimed at personal development to focus students' attention, active communication, productive problem stating, independent research and finding solutions, summing up and argumentation with the help of convincing evidence, education of values-based attitude to people, environment, national culture using humanistic, dialogical, subject-subject communication; possesses unquestionable acceptance, awareness and attention; understanding; empathy and compassion; confidence in personality's natural abilities, positive attitude to work; encouraging learners' optimism; has the ability to understand the potential impact of values in cooperation with consumers of educational services; ability to act in accordance with personal and professional values, approach the situation without prejudice and with a positive attitude, change behavior, style depending on the requests and needs of the group and developed

competencies (organizational and managerial, organizational and methodological, methodological, psychological, linguistic and communicative, intellectual -emotional, prognostic-modeling, critical thinking, monitoring-expert, moral-ethical, humanitarian, ideological, multicultural); professional development of comprehensive and objective perception of a learner as a partner, generating his trust, empathy in joint activities, anticipation and conflicts prevention; responsibility for the influence of personal characteristics and specifics of the situation on disclosure of group members to jointly create new ideas, products, project development and achieve the goal. Professiogram of the facilitator in postgraduate pedagogical education with the characteristic of features of professional training, conceptualization of system qualities, knowledge, abilities, skills, maturity, readiness, responsibility and correspondence is developed. Scientific and methodological tools for defining key values, functions, types of facilitation in education, techniques and leading roles are updated. Types of competencies, expected results and opportunities for facilitation in education are analyzed and singled out.

Keywords: facilitator, education, scientific and methodological competence, postgraduate pedagogical education.

Постановка проблеми. Сучасній психолого-педагогічна література фасилітацію ототожнює з технікою (чи технологією, методологією), найчастіше пов'язаною із тьюторством, коучингом, модерацією, медіацією, тренерством, консультуванням. Означені техніки інтенсивно розвиваються в не лише у всьому світі, а й нинішній Україні, оскільки фахівці означених сучасних моделей педагогічної професії стають усе затребуванішими в освітній сфері.

Мета фасилітатора – допомога кожному думати якнайкращим чином; забезпечити повноцінну участь і взаєморозуміння, заохочувати ухвалення взаємоприйнятних рішень, плекати відчуття спільної відповідальності; зробити так, щоб група і окрема особистість залишалися зрівноваженими.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичним підґрунтям для дослідження явища фасилітації в освітньому процесі є праці американського психолога, одного із засновників гуманістичної психології К. Роджерса, який у 50-х рр. ХХ ст. створив власну концепцію навчання та виокремив два типи навчання: традиційне й людиноцентроване. Реалізація гуманістичного підходу в освітньому процесі, зокрема популяризація особистісно-орієнтованого навчання, також пов'язані з іменами таких зарубіжних науковців, як-от: Е. Берн, А. Маслоу, Р. Мей, Дж. Олпорт, В. Сатір, В. Франкл тощо.

Психолого-педагогічні засади феноменології фасилітації широко представлені в працях вітчизняних науковців, які вивчали такі окремі аспекти, як-от: поняття фасилітативності та її видів, розвиток фасилітативності особистості (М. Казанжи, О. Галіцан, Т. Осипова, К. Шевченко); здатність психолога здійснювати фасилітаційний вплив на людину (Г. Балл, О. Кондрашихіна); специфіка екофасилітаційної діяльності особистості (П. Лушин); фасилітативної компетентності фахівців (О. Левченко);

фасилітативний підхід у формуванні дослідницької компетентності та проведенні наукових досліджень (І. Олійник, О. Фісун). Фасилітативність вивчалась у межах педагогіки, зокрема: педагогічна фасилітація учителя як вітагення педагогічна технологія (З. Курлянд, Ю. Поповський, О. Фокша); фасилітація у закладах вищої (Н. Волкова, О. Галіцан, Т. Гура), середньої освіти (О. Галіцан, С. Омельченко, Т. Шулик); значення фасилітації для гуманізації навчально-виховного процесу (Г. Балл, Н. Носова, Л. ТОВАЖНЯНСЬКИЙ); фасилітативні функції педагогічних технологій (О. Болдирев, С. Дячук); фасилітація в освіті дорослих, у тому числі у післядипломній освіті (О. Гаврилюк, О. Самсонова, Т. Сорочан), у поєднанні із соціальною педагогікою (С. Борисюк) тощо.

Мета статті – структурно-системний аналіз фасилітації як процесу організації освітньо-наукового простору з індивідуального розвитку особистості, концептуалізація принципів, підходів і технологій їхньої підготовки зі сформованою компетентністю синергізму становлення і розвитку.

Виклад основного матеріалу. Для реалізації мети розкриємо понятійно-категоріальний апарат дослідження.

Фасилітатор – фахівець з обговорень, який не зацікавлений у підсумках обговорення, у конкретних рішеннях, не репрезентує зацікавлення ніякої з груп-учасників чи осіб і не бере видимої участі в обговоренні, але відповідає за належне виконання завдань, забезпечує успішну групову комунікацію. Він є радше супровідником навчальної групи в їхньому особистому розвитку.

Фасилітатори – це лідери, які здатні організувати та проводити зустрічі, надавати допомогу в дотриманні порядку денного, володіють умінням зосереджувати увагу слухачів, активно спілкуватися, продуктивно викладати проблеми, підсумовувати та знаходити переконливі докази. Його найважливіша місія – допомогти групі у здійсненні завдання, розв'язанні проблеми або укладанні угоди до обопільного згоди учасників.

Ефект аудиторії (ефект Зайонца, ефект фасилітації) – вплив побічної наявності інших на поведінку людини. Даний метод варто враховувати під час проведення психологічних досліджень: ефект аудиторії аналізується як один із факторів, який руйнує внутрішню валідність.

Процесинг – це діяльність фасилітатора зі зміни замовника послуги; алгоритм дій зі сприяння у вирішенні проблеми клієнта.

Перетворювальний процесинг – це сукупність принципів, підходів, методів і технік, які сприяють зміні розуму замовника послуги, упоратися з несприятливими сторонами свого життя і отримати від нього якомога більше того, чого вони хочуть.

Фасилітація вважається фаховою за умови чіткого розуміння теоретичних принципів і моделей даного процесу, а не за рахунок підміни поєднанням певних технік і методів.

Ключові цінності у фасилітаційному підході

Релевантна інформація – прийнятне надання повної інформації з теми обговорення з метою належного розуміння та доказовості.

Вільний та поінформований вибір – члени групи ухвалюють рішення з урахуванням наявної достовірної інформації без внутрішнього або зовнішнього впливу.

Внутрішні зобов'язання – кожен учасник несе відповідальність за ухвалені рішення та спроможний сприяти його реалізації в межах конкретної ролі.

Співчуття – пристосування свого погляду на вирішення проблеми до бачення щодо цього інших та спроможність придержувати критику та давати оцінку.

Види фасилітації

Психологічна фасилітація є вірогіднішим, нелінійним та незворотним процесом управління і конструкції/реконструкції керованої системи, котра діє відповідно до природи особистісних змін. Психологічна фасилітація спрямована на контроль за процесом самореконструкції та самоорганізації відкритої динамічної системи особистості.

Педагогічна фасилітація є специфічним видом педагогічної діяльності педагога, спрямованим на допомогу здобувача освіти для усвідомленні себе як самоцінності, підтримуванні його прагнення до саморозвитку, самореалізації, самовдосконалення, сприяння особистісному зростанню, розкриттю здібностей, пізнавальних можливостей, актуалізацію ціннісного ставлення до людей, природи, національної культури на основі організації допоміжної, гуманістичної, діалогічної, суб'єкт-суб'єктно взаємодії, заснованої на педагогіці партнерства, безумовного прийняття, розуміння та довіри.

Соціальна фасилітація є поліпшенням якості індивідуального впевненого виконання деяких простих і добре засвоєваних операцій. Уперше застосоване й описане в дослідженнях французького фізіолога К. Фере, продовжене В. Бехтеревим під час аналізу ситуацій з доведенням гіпотези про погіршення виконання складних операцій та полегшення виконання простих, механічних дій за присутності глядачів.

Спортивна фасилітація є пошуком, підтриманням і посиленням ефективних процесів організації як команди в цілому, так і окремих спортсменів.

Екофасилітація є процесом управління відкритою динамічною системою особистості з метою підтримання її у стані саморозвитку [2].

Функції фасилітативності особистості

– *комунікативна* (створення та підтримування доброзичливої атмосфери спілкування, ефективної комунікації між людьми, наявності (або розвитку) психологічних умінь сприймання, розуміння іншого, навичок вербального та невербального спілкування);

– *ціннісно-смілова*, що проявляється в трансформації смислової сфери особистості, системи її ціннісних орієнтацій із превалюванням гуманістичних цінностей, поваги до способу буття людини);

– *адаптивна* (соціалізація людини, включення її до соціальних відносин, пристосуванні до соціальних вимог);

– *самореалізаційна* (актуалізація прихованих ресурсів, розкриття можливостей, здатності виявити себе, власні можливості, знання, уміння, навички, компетентності; реалізація особистості, подальше вдосконалення і розвиток її діяльності, що піддається мотиваційному регулюванню);

- *творча* (стимулювання творчих здібностей людини, активність, спрямована на пошук найкращого способу самореалізації особистості для оновлення, реорганізації наявного досвіду, створення нею нових об'єктів);
- *егозахисна* (збереження внутрішнього світу людини, її ціннісно-смыслові сфери);
- *проектувальна* (планування людиною нових завдань, постановка віддалених перспектив для реалізації);
- *рефлексивна* (усвідомлення, критичний аналіз, переробка інформації, її адекватна інтерпретація);
- *емоційна* (підтримання позитивного емоційного налаштування людей);
- *регуляційна* (внесення коректив у поведінку, стиль життя, плани, дії; стимулювання або стримування).

Принципи, форми, методи основні складові моделі процесу фасилітації

Для педагогічної фасилітації важливими є такі *принципи*: загальнометодологічні: соціально-економічної детермінованості; системності; наступності і послідовності; комплексності; науковості, прогностичності; андрагогічні: індивідуального досвіду та розвитку індивідуальних освітніх потреб; рівнево-кваліфікаційний; життєво- і перспективно-посадовий; вікового підходу; створення умов та свободи вибору; проблемно-ситуативної організації навчання; стимулювання самоосвіти й самостійності навчання; спільної діяльності в навчальному процесі; розвитку творчого потенціалу та морально-вольової сфери особистості; актуалізації результатів навчання.

Здійснений структурно-логічний аналіз і систематизація [1,2,3,4,5,11,12] уможливили створення таблиці 1 «Професіограма фасилітатора в післядипломній педагогічній освіті»

Таблиця 1

Професіограма фасилітатора в післядипломній педагогічній освіті

Дефініція поняття «фасилітатор»	фахівець із професійної організації процесу групової роботи; супровідник навчальної групи в їхньому особистому розвитку задля зосередження уваги слухачів, активного спілкування, продуктивного викладення проблеми, самостійно пошуку й віднайдення рішення, підсумовування та аргументації за допомогою переконливих доказів, виховування ціннісного ставлення до людей, довілля, національної культури із використанням гуманістичної, діалогічної, суб'єкт-суб'єктної комунікації
системні якості	беззаперечним прийманням, усвідомленням та увагою; розумінням; співпереживанням та співчуттям; довірою до природних здібностей особистості, позитивною установкою на діяльність; заохоченням оптимізму здобувача освіти
знання	педагогіки та навчального предмета/дисципліни, психології, андрагогіки; розуміння навчальної інформації, необхідність і можливість оперативного та індивідуально мотивованого застосування оновленого досвіду, становлення суб'єктності як стильової характеристики навчальної діяльності
уміння	усвідомлювати потенційний вплив цінностей фасилітатора на роботу зі споживачем освітніх послуг

компетентності	організаційно-управлінську, організаційно-методичну, методологічну, психологічну, мовно-комунікативну, інтелектуально-емоційну, прогностично-моделюючу, критичного мислення, моніторингово-експертну, морально-етичну, гуманітарну, світоглядну, мультикультурну
здатність	діяти відповідно до особистих і професійних цінностей, підходити до ситуації без упереджень та з позитивним ставленням, змінювати поведінку, стиль залежно від запитів і потреб групи
сформованість	усебічного та об'єктивного сприйняття учня/студента як партнера, породження в ньому довіри, співпереживання у спільній діяльності, передбачення та недопущення конфліктів
готовність	створення спільно зі здобувачем освіти перспективи для неперервного навчання протягом сесій, життєвих і робочих ситуацій із метою продукування подальших дій для ефективних результатів фасилітації, освітнє, наукове, технокорелятивне підприємництво
відповідальність	за вплив особистісних особливостей і специфіки ситуації на розкриття учасників групи на професійному та особистісному рівні для спільного створення нових ідей, продуктів, розвитку проєктів та досягнення мети
відповідність	запитам щодо розкриття потенціалу колективного інтелекту та пошук і віднайдення якнайкращого рішення у групових форматах

Аналіз психолого-педагогічної літератури та власні дослідження дають можливість визначити **професійну науково-методичну компетентність фасилітатора** як інтегральну характеристику, що включає професійну організацію процесу групової роботи, спрямованої на особистий розвиток задля зосередження уваги слухачів, активного спілкування, продуктивного викладення проблеми, самостійно пошуку й віднайдення рішення, підсумовування та аргументації за допомогою переконливих доказів, виховування ціннісного ставлення до людей, довкілля, національної культури із використанням гуманістичної, діалогічної, суб'єкт-суб'єктної комунікації; володіє якостями та здібностями: беззаперечним прийняттям, усвідомленням та увагою; розумінням; співпереживанням та співчуттям; довірою до природних здібностей особистості, позитивною установкою на діяльність; заохоченням оптимізму учня/студента; має уміння усвідомлювати потенційний вплив цінностей фасилітатора на роботу зі споживачем освітніх послуг; здатності діяти відповідно до особистих і професійних цінностей, підходити до ситуації без упереджень та з позитивним ставленням, змінювати поведінку, стиль залежно від запитів і потреб групи та розвинені компетентності (організаційно-управлінську, організаційно-методичну, методологічну, психологічну, мовно-комунікативну, інтелектуально-емоційну, прогностично-моделюючу, критичного мислення, моніторингово-експертну, морально-етичну, гуманітарну, світоглядну, мультикультурну); професійну сформованість усебічного та об'єктивного сприйняття здобувача освіти як партнера, породження в ньому довіри, співпереживання у спільній діяльності, передбачення та недопущення конфліктів; відповідальність за вплив особистісних особливостей і специфіки ситуації на розкриття учасників групи на професійному та особистісному рівні для спільного створення нових ідей, продуктів, розвитку проєктів та досягнення

мети; відповідність запитам щодо розкриття потенціалу колективного інтелекту та пошук і віднайдення якнайкращого рішення у групових форматах.

Аналіз досліджень вчених та власні наукові пошуки щодо видів компетентності викладачів-фасилітаторів закладів освіти подано нами в таблиці 2 «Види компетентностей фасилітатора».

Таблиця 2

Види компетентностей фасилітатора

Види компетентностей	Суть компетентностей
Організаційно-управлінська	• вибудовує партнерські стосунки; роз'яснює взаємні зобов'язання; • випрацьовує консенсус у відношенні задач, результатів, ролей та обов'язків; • демонструє об'єднуючі цінності, що лежать в основі фасилітації; • розробляє та адаптує інструментарій для вивчення потреб клієнтів; • аналізує організаційне середовище; • виявляє потреби клієнта; • розробляє відповідні моделі для досягнення бажаних результатів; • визначає разом з клієнтом особливості продукту та результату; • ефективно управляє проєктами; • укладає договір з клієнтом; • розробляє план заходу та успішно проводить його; • оцінює рівень задоволеності клієнта на всіх етапах заходу чи проєкту
Організаційно-методична	обирає методи та процеси, які: • спонукають до активної спільної роботи з урахуванням культурних особливостей, норм і відмінностей між учасниками; • залучають у процес людей з різноманітними стилями навчання та способами мислення; • забезпечують високу якість продукту/результату, який відповідає потребам клієнтів; планує час та готує простір для проведення групового процесу: • організовує фізичний простір для досягнення мети процесу; • планує ефективне використання часу; • забезпечує ефективну атмосферу сесій
Мовно-комунікативна, психологічна, інтелектуально-емоційна	• демонструє ефективну участь і навички міжособистісного спілкування; • використовує різноманітні процеси, що забезпечують участь та залученість; • демонструє ефективні вербальні навички комунікації; • налагоджує контакт з учасниками та практикує активне слухання;

	• демонструє здатність спостерігати та забезпечує зворотний зв'язок учасникам; • поважає та визнає різноманітність, забезпечує відкритість; • заохочує позитивне ставлення до досвіду та сприйняття всіх учасників; • створює атмосферу безпеки та довіри, розвиває культурну обізнаність і чутливість; • створює можливості для учасників отримати вигоду від розмаїття групи; • розпізнає конфлікт і визнає його роль у навчанні групи, досягненні нею зрілості, керує груповим конфліктом; • допомагає учасникам виявляти та аналізувати їх пропозиції; • створює безпечне середовище для виведення конфлікту на поверхню; • керує агресивною поведінкою групи та підтримує під час розв'язання конфлікту; • пробуджує креативність групи, стимулює та спрямовує групову енергію; • виявляє стилі навчання та мислення учасників; • стимулює творче мислення; приймає всі ідеї
Перцептивно-інтерактивна,	• керує групою за допомогою ясних методів та процесів; • установлює чіткі межі для фасилітаційної сесії; • активно слухає, ставить запитання, резюмує, щоб зрозуміти відчуття та думки групи; • розпізнає моменти, коли група відхиляється, і спрямовує на пошук рішення задачі; • керує процесом в малій та великій групі, сприяє групі в усвідомленні її задач; • варіює темп діяльності відповідно до потреб групи; • виявляє інформацію про потреби групи, «витягає» дані та інсайти з групи; • допомагає групі усвідомити та синтезувати структури, тенденції, корінні причини, межі дій; • керує групою для досягнення консенсусу та бажаних результатів; • використовує різноманітні підходи для досягнення консенсусу в групі та цілей; • адаптує процес відповідно до ситуації, що змінюється, та потреб групи; • оцінює просування групи, повідомляє про прогрес та сприяє виконанню задач
Науково-методична, методологічна, критичного мислення, моніторингово-експертна	• створює базу знань у галузі управління, організаційних систем і розвитку, групового розвитку, психології, вирішення конфліктів; • розуміє динаміку змін; • володіє теорією навчання та мислення; • володіє різноманітними методами фасилітації; • моделями вирішення проблем та прийняття рішень; • застосовує різноманітні групові методи й техніки;

	• знає наслідки неправильного використання групових методів; • відрізняє процес від задач та змісту; • вивчає нові методи й моделі для вдоволення потреб, що виникають, та досягнення змін, необхідних клієнтові; • підтримує професійний статус; • займається дослідженнями/навчанням, пов'язаним із груповими процесами; • постійно вивчає нову інформацію в галузі фасилітації; • постійно навчається, аналізує свій досвід; • удосконалює свої знання та бере участь у роботі професійної спільноти; • визнає професійну сертифікацію
Морально-етична, гуманітарна, світоглядна	• усвідомлює та оцінює себе; • аналізує свою поведінку та результати; • діє відповідно до особистих і професійних цінностей; • змінює поведінку, стиль, щоб відповідати потребам групи; • усвідомлює потенційний вплив цінностей фасилітатора на роботу з клієнтами; • веде себе чесно та відкрито; • демонструє віру в групу та її можливості; • підходить до ситуації без упереджень та з позитивним ставленням; • описує ситуації, як він їх бачить, та з'ясовує різні точки зору; • є зразком професійної поведінки та дотримання етичних стандартів; • вірить у потенціал групи та дотримується нейтралітету; • поважає мудрість групи; підтримує віру в потенціал та досвід інших; • намагається мінімізувати свій вплив на результати групової роботи; • займає неупереджену, не оборонну, безоціночну позицію

Підходи й методи навчання у фасилітації

Науковці та фасилітатори-практики виділяють низку підходів і методів, які використовуються в ході фасилітації [3,4,5]: класичний метод «мозковий штурм»; «Самоанське коло»; «Світове кафе» (World Cafe) та «Грейп-коктейль»; Fishbone (діаграма Ісікава); «Open Space» (Відкритий світ), метод Дельфі, стратегія Уолта Діснея, метод шести капеюхів мислення («Six Thinking Hats»); метод «П'ять "чому"?»; технологія «ідея-лог»; «SCAMPER»; «форсайт».

Технології фасилітації

Науковцями виділено низку інструментів навчання, які прийшли з традиційного навчання та лишатимуться обов'язковими постійно. Разом із тим більшість інструментів навчання постійно оновлюються за умов стрімкого розвитку цифрових (ІТ, ІКТ) технологій.

Технологія повного засвоєння знань (послідовність етапів передбачає: орієнтацію здобувачів освіти → поділ навчального процесу на блоки (модулі) →

вивчення нового матеріалу → перевірку → допоміжну роботу і корекцію → оцінні судження.

Технологія програмованого навчання (підвищення ефективності управління навчанням за значного збільшення частки самостійної роботи здобувачів освіти та заздалегідь складеною програмою, у якій навчальний матеріал розбивається на «кроки» (етапи). Наприкінці кожного етапу передбачено контрольне завдання.

Технологія рівневої диференціації (максимальне врахування індивідуальних особливостей, потреб та інтересів здобувачів освіти у процесі організації за умови введення двох стандартів: базового рівня змісту освіти (рівень, якого повинен досягти кожен) і підвищеного рівня навчання (для креативних учнів/студентів).

Технологія концентрованого навчання (організація освітнього процесу із зосередженням уваги педагогів і здобувачів освіти на глибокому вивченні кожного навчального предмета (дисципліни) шляхом об'єднання занять у блоки, скорочення числа тих, що паралельно вивчаються.

Технологія «Портфоліо» (створення здобувачем освіти шкали оцінювання власного розвитку та мотивація до створення портфоліо педагога з подальшою організацією цього процесу та оцінкою досягнень.

Технологія модульного навчання (здобувачі освіти самостійно (або з допомогою педагога) досягають конкретних цілей навчально-пізнавальної діяльності в процесі роботи з модулем).

Ігрові технології навчання (підвищення інтересу здобувачів освіти до процесу навчання, реалізація міждисциплінарних, інтегральних можливостей комплексного засвоєння знань із суміжних галузей науки, створення умов для самонавчання, саморозвитку та самовиховання, спостереження за власними успіхами або досягненнями групи, прийняття рішень та відповідальність за них).

Пошукові і дослідницькі технології навчання (зміна ініціативної й суб'єктної позиції здобувача освіти в навчально-пізнавальній діяльності, самостійна пошукова й дослідницька діяльність з вирішення творчої, дослідницької задачі через постановку проблеми, вивчення теорії, присвяченій даній проблематиці, підбір методик дослідження та практичне оволодіння ними, збір власного матеріалу, його аналіз та узагальнення, власні висновки).

Діалогові технології (опосередкована активність педагога і здобувача освіти на основі діалогу як засобу самовираження і самореалізації, механізму саморозкриття індивідуальності здобувачів освіти, саморозвитку їхніх особистісних рис.

Дискусійна фасилітація (неструктуроване обговорення певної теми зацікавленими учасниками фасилітаційної зустрічі з установленням черговості виступів та можливістю групових процедур для активізації дискусії, поставкою запитань, проясненням запропонованих).

Поряд із традиційними для забезпечення виконання педагогом ролі фасилітатора освітнього процесу, спільної групової роботи здобувачів освіти, використовуються і *цифрові технології*: упроваджуються вебінари, вебкасти,

блоги, мультимедійні презентації, Вікі-Вікі, геоінформаційні сервіси, віртуальні світи тощо.

Висновки. Таким чином, основний напрям діяльності педагога-фасилітатора передбачає перехід від просвітительства до виконання життєтворчої місії, від маніпулятивної, авторитарної педагогіки до педагогіки особистісно-орієнтованої, комунікативної.

Насамкінець зазначимо, що міжнародна асоціація фасилітаторів – IAF – зайняла провідну роль у серії проектів та ініціатив, керованих її членами, для створення інфраструктури професійного розвитку для нової професії. Їх внесок – щорічна конференція IAF, розроблені та задекларовані основні компетентності, сформульовані цінності та кодекс поведінки фасилітаторів, проводиться сертифікація (CPF) та видається Group Facilitation Journal.

Література:

1. Волкова Н. П., Степанова А. А. Фасилітатор як важлива рольова позиція сучасного викладача вишу. *Вісник університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Педагогіка і психологія». Педагогічні науки.* 2018. № 1 (15). С. 228–234.
2. Гура Т. В. Педагогічна фасилітація – механізм розвитку лідерського потенціалу студентів в умовах технічного університету. *Теорія і практика управління соціальними системами.* 2014 № 3. С. 32–44.
3. Толочко С. В. Теоретичні й методичні засади формування науково-методичної компетентності викладачів у системі післядипломної педагогічної освіти : дис...-дра пед. наук : 13.00.04 / Національний педагогічний університет ім. М. П. Драгоманова. Київ, 2019. 574 с.
4. Толочко С. В. Концепція та методика формування науково-методичної компетентності викладачів у системі післядипломної педагогічної освіти : монографія. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2019. 376 с.
5. Толочко С. В. Сучасні моделі педагогічної професії в системі післядипломної освіти для сталого розвитку : навч.-метод. посіб. Київ; Ніжин, Видавець ПП Лисенко М.М. 2019. 312 с.
6. Толочко С. В. Вимоги до професійно-педагогічної компетентності кар'єрних радників та едвайзерів в українських закладах освіти. *Вісник Запорізького національного університету. Педагогічні науки.* 2020. № 1 (34). С. 213–220.
7. Толочко С. В. Викладач-інноватор як організатор учінневої діяльності в умовах студентоцентрованого навчання. *Наукові записки.* 2020. № 189. С. 79–84.
8. Толочко С. В. Науково-методична компетентність викладача-наставника як провідний інструмент взаємодії, ефективності і спадкоємності педагогічних традицій. *Актуальні питання гуманітарних наук.* 2021. Вип. 36. С. 222–228.
9. Толочко С. В. Класифікаційні ознаки педагогічного коучингу і його роль у професійному розвитку особистості. *Перспективи та інновації науки.* 2021. № 2(2). С. 144–158.
10. Толочко С. В. Викладач-експерт у галузі освіти: суть і структура науково-методичної компетентності фахівця. *Вісник Запорізького національного університету. Педагогічні науки.* 2021. № 1 (37), Ч. II. С. 178–185.
11. Толочко С. В. Науково-методична компетентність тьютора як представника сучасних моделей педагогічної професії в українському освітньому просторі. *Педагогічний альманах.* 2021. № 49. С. 96–108.
12. Фісун О. Проблема фасилітуючої позиції педагога у наукових дослідженнях. *Професійна освіта. Наукові записки. Серія: Педагогіка.* 2011. № 2. С.67–72.
13. Шевченко К. Педагогічна фасилітація у контексті професійної компетентності вчителя. *Збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України. Психологічні науки.* 2014. Випуск 2. 13 (109). С. 258–263.

References:

1. Volkova, N. P., Stepanova A. A. (2018). Fasylytator yak vazhlyva rolova pozytsiia suchasnoho vykladacha vyshu [Facilitator as an important role position of a modern teacher of higher educational establishments]. *Visnyk universytetu imeni Alfreda Nobelia. Seriiia «Pedahohika i psykholohiia». Pedahohichni nauky*, 1 (15), 228–234. [in Ukrainian].
2. Hura, T. V. (2014). Pedahohichna fasylytatsiia – mekhanizm rozvytku liderskoho potentsialu studentiv v umovakh tekhnichnoho universytetu [Educational facilitation – mechanism of development of students' leadership potential in terms of technical university]. *Teoriia i praktyka upravlinnia sotsialnymy systemamy*, 3, 32–44. [in Ukrainian].
3. Tolochko, S. V. (2019). Teoretychni y metodychni zasady formuvannia naukovometodychnoi kompetentnosti vykladachiv u systemi pisliadyplomnoi pedahohichnoi osvity [Theoretical and methodical bases of formation of teachers' scientific and methodical competence in the system of postgraduate pedagogical education] Candidate's thesis. Kyiv: Natsionalnyi pedahohichnyi universytet im. M. P. Drahomanova [in Ukrainian].
4. Tolochko, S. V. (2019). Kontseptsiiia ta metodyka formuvannia naukovometodychnoi kompetentnosti vykladachiv u systemi pisliadyplomnoi pedahohichnoi osvity [The concept and methods of formation of scientific and methodological competence of teachers in the system of postgraduate pedagogical education]. Kyiv: Vyd-vo NPU imeni M. P. Drahomanova [in Ukrainian].
5. Tolochko, S. V. (2019). Suchasni modeli pedahohichnoi profesii v systemi pisliadyplomnoi osvity dlia staloho rozvytku [Modern models of the pedagogical profession in the system of postgraduate education for sustainable development] Navchalno-naukovyi instytut neperervnoi osvity NPU imeni M. P. Drahomanova. Kyiv; Nizhyn [in Ukrainian].
6. Tolochko, S. V. (2020). Vymohy do profesiino-pedahohichnoi kompetentnosti kariernykh radnykiv ta edvaizeriv v ukrainskykh zakladakh osvity [Requirements for professional and pedagogical competence of career counselors and advisers in ukrainian educational institutions]. *Visnyk Zaporizkoho natsionalnoho universytetu. Pedahohichni nauky*, 1 (34), 213–220. [in Ukrainian].
7. Tolochko, S. V. (2020). Vykladach-innovator yak orhanizator uchinnievoi diialnosti v umovakh studentotsentrovanoho navchannia [Teacher-innovator as an organizer of educational activity in the conditions of student-centered teaching]. *Naukovi zapysky*, 189, 79–84. [in Ukrainian].
8. Tolochko, S. V. (2021). Naukovo-metodychna kompetentnist vykladacha-nastavnyka yak providnyi instrument vzaiemodii, efektyvnosti i spadkoiemnosti pedahohichnykh tradytsii [Scientific and methodological competence of a mentor as a leading tool of interaction, efficiency and inheritance of pedagogical traditions]. *Aktualni pytannia humanitarnykh nauk*, 36, 222–228. [in Ukrainian].
9. Tolochko, S. V. (2021). Klasyfikatsiini oznaky pedahohichnoho kouchynhu i yoho rol u profesiinomu rozvytkovi osobystosti [Classification features of pedagogical coaching and its role in professional developmental of the personality]. *Perspektyvy ta innovatsii nauky*, 2(2), 144–158. [in Ukrainian].
10. Tolochko, S. V. (2021). Vykladach-ekspert u haluzi osvity: sut i struktura naukovometodychnoi kompetentnosti fakhivtsia [Teacher-expert in the field of education: the essence and structure of scientific and methodological competence of a professional]. *Visnyk Zaporizkoho natsionalnoho universytetu. Pedahohichni nauky*, 1 (37), II, 178–185. [in Ukrainian].
11. Tolochko, S. V. (2021). Naukovo-metodychna kompetentnist tiutora yak predstavnyka suchasnykh modelei pedahohichnoi profesii v ukrainskomu osvithnomu prostori [Scientific and methodic competence of a tutor as a representative of modern models of teaching profession in ukrainian educational space]. *Pedahohichniy almanakh*, 49, 96–108. [in Ukrainian].
12. Fisun, O. (2011). Problema fasylytuiuchoi pozytsii pedahoha u naukovykh doslidzhenniakh [Problem teacher's facilitative position in scientific research]. *Profesiina osvita. Naukovi zapysky. Seriiia: Pedahohika*, 2, 67–72. [in Ukrainian].
13. Shevchenko, K. (2014). Pedahohichna fasylytatsiia u konteksti profesiinnoi kompetentnosti vchytelia [Hedagogical facilitation in the context of teacher's professional competence]. *Zbirnyk naukovykh prats Instytutu psykholohii imeni H.S. Kostiuka NAPN Ukrainy. Psykholohichni nauky*, 2, 13 (109), 258–263. [in Ukrainian].